

Boscificering in Nederland

In het Nederlands Bosbouw Tijdschrift zijn recent enkele artikelen gepubliceerd over boscificering, waarbij vooral is ingegaan op de ervaringen van Staatsbosbeheer met FSC-certificering en op de bijdrage van certificering aan de verbetering van het beheer. Dit artikel beschrijft de stand van zaken van de boscificering en de FSC-groeps-certificering.

— Rino Jans

Boscificering is ontstaan als reactie op het verdwijnen en degraderen van tropische regenwouden en andere oerbossen ofwel old-growth forests. De gedachte achter boscificering is dat de consument via een keurmerk wordt gewezen op het bestaan van 'goed' hout uit verantwoord beheerde bossen. De keuze voor gecertificeerd hout sluit medewerking aan bosvernietiging uit en draagt bij aan het behoud van bos.

in het leven geroepen (FSC Nederland). Deze heeft een zogeheten Landentafel opgericht. Dat is een werkgroep waarin alle Nederlandse belanghebbenden zijn vertegenwoordigd, en die een Nederlandse uitwerking van de internationale FSC-standaard heeft opgesteld.

Is certificering eigenlijk wel nodig? Algemeen wordt immers gedacht dat de instandhouding van het Nederlandse bos geen gevaar loopt. Het bosareaal wordt beschermd door de Boswet. De kwaliteit wordt gestimuleerd via de Subsidieregeling Natuurbeheer. Er verdwijnt weliswaar jaarlijks een onbekende hoeveelheid bos als gevolg van infrastructurele werken of omvorming naar natuur, maar er is geen sprake van 'roofbouw'. Vanuit deze optiek gezien zou er dus geen noodzaak zijn voor certificering. Toch is het niet zo vanzelfsprekend dat alle Nederlandse bossen voldoen aan de FSC-principes van verantwoord bosbeheer. De tien FSC-principes hebben namelijk niet alleen betrekking op ecologische aspecten, maar ook op sociale en economische. Het gaat dus uitdrukkelijk niet alleen om het beheer, maar ook om de planmatigheid daarvan, inclusief monitoring en evaluatie! Daarnaast wordt er streng toegezien op een traceerbare houtstroom met bijbehorende administratie. Uiteindelijk is FSC een herkomstkeurmerk voor hout. Ook aan de communicatie met belanghebbenden ('stakeholders') wordt groot belang toegekend. Verder wordt erop aangedrongen om de benodigde informatie zoveel mogelijk schriftelijk vast te leggen, met het oog op verificatie.

Ook in Nederland nog veel verbetering mogelijk

Met het verantwoord bosbeheer in Nederland lijkt het wel goed te zitten, maar dat is niet helemaal terecht. Ook in Nederland is nog veel verbetering mogelijk vanuit het perspectief van verantwoord bosbeheer. Met de opkomst van het geïntegreerd bosbeheer is bijvoorbeeld de aandacht voor natuurwaarden flink toegenomen. Maar het beheer is, uitzonderingen daargelaten, in veel gevallen primair gericht op wat zich afspeelt in de boomlaag. De aandacht voor soortenbeleid is vaak slechts marginaal. Het faunabeheer beperkt zich meestal tot wild en de aandacht voor flora is zeer gering. Als er al inventarisatiegegevens zijn, zijn deze vaak fragmentarisch of beperkt tot houtvoorraad en -bijgroei. Van FSC-gecertificeerde eigenaren wordt verwacht dat ze meer aandacht schenken aan soorten en die aandacht ook in het beheer verankeren. En hoe zit het met de economie? Een van de criteria van de FSC-standaard is dat de economische duurzaamheid gewaarborgd moet zijn. Die waarborg drijft in Nederland voornamelijk op subsidies. Veel bos-

Rino Jans

In Nederland is momenteel het FSC-systeem operationeel. FSC is de afkorting van Forest Stewardship Council ofwel Raad voor goed bosbeheer. De raad heeft tien principes opgesteld die de uitgangspunten vormen voor goed bosbeheer, zie kader op pagina 11. Het FSC-logo staat voor hout uit goed beheerde bossen. Meer informatie over FSC is te vinden op www.fscnl.org.

Van de 270.000 hectare bos dat geregistreerd is bij het Boschap, is inmiddels bijna de helft FSC-gecertificeerd. Volgens de meest recente gegevens gaat het om 130.000 hectare bos (14 certificaten), waarvan 85.500 hectare van Staatsbosbeheer en 22.500 hectare onder de Unie van Bosgroepen. Daarnaast is er nog 22.000 hectare individueel of in een kleine groepen gecertificeerd.

De introductie van het FSC-certificaat heeft een grote hoeveelheid tijd, geld en inspanning gekost. Zo is er een Nederlandse FSC-organisatie

eigenaren laten inkomsten uit hout liggen. Er kan aanzienlijk meer worden geoogst zonder de overige bosfuncties in gevaar te brengen. De dalende oogst heeft negatieve effecten voor de bosexploitatie en houthandel. De gevolgen daarvan zijn al voelbaar in de praktijk. Het onbenut laten van de oogstmogelijkheden draagt dus niet bij aan de economische duurzaamheid van de Nederlandse bossector.

De omgang met belanghebbenden is inmiddels voor veel eigenaren gemeengoed geworden, mede door enkele 'missers' die breed zijn uitgemeten in de vakbladen. Maar ook de Flora- en faunawet, heeft op veel plaatsen geleid tot een dialoog met vogelwerkgroepen. Toch is er ook op het sociale vlak nog het een en ander te verbeteren. In de praktijk wordt bijvoorbeeld vaak niet opgelet of de ingezette aannemers erkend zijn volgens de Erkenningsregeling Bosaannemers (Erbo). De gedachte daarbij is dat niet-erkende aannemers immers ook goede kwaliteit kunnen leveren. Binnen de FSC-certificering zal de eigenaar daar echter op worden aangesproken, omdat een dergelijke handelswijze niet bijdraagt aan het verbeteren van de sociale structuur van de sector.

Financiële aspecten van boscertificering

Boscertificering kost geld. Er vinden immers (controle-)handelingen plaats door de certificeerder die zonder certificering niet nodig zijn en voor die handelingen zal de gecertificeerde moeten betalen. De kosten bestaan enerzijds uit certificeringskosten en anderzijds uit extra beheerkosten.

De bouseigneur sluit een contract met een certificerende instelling. Via een proces van 'pre-scoping' en 'auditing' controleert deze instelling of de eigenaar en diens bos voldoen aan de FSC-vereisten en als dat het geval is, kan de instelling een certificaat uitreiken.

De certificeringskosten zijn voor een belangrijk deel 'vast'. Dat wil zeggen dat ze onafhankelijk zijn van de omvang van het te certificeren bosbezit. Dit geldt met name voor de kosten van administratieve controles. Uiteraard neemt het aantal veldcontroles wel toe met de grootte van het bezit, maar niet rechtevenredig. De certificeringskosten per hectare nemen daardoor sterk af naarmate het te certificeren bezit groter is.

Onder extra beheerskosten worden verstaan de kosten van het opstellen en actualiseren van beheerplannen, het opstellen van werkplannen, het verbeteren van de verslaglegging en de houtoogstadministratie en het uitvoeren van monitoring en evaluatie. Het is overigens de vraag of deze kosten toegerekend moeten worden aan certificering. Ze kunnen even goed worden beschouwd als normale bedrijfskosten. In beginsel kan de bouseigneur de certificeringskosten doorberekenen aan de houtafnemers. Voor de kleine aanbieders is dat echter moeilijk, zeker gezien de dalende houtopbrengsten. Bij verkoop van FSC-hout via de Unie van Bosgroepen, wordt een meerprijs gerekend voor het FSC-certificaat. Is de afnemer niet bereid om de gevraagde meerprijs te betalen, dan wordt het certificaatnummer niet vermeld op de factuur en verliest het hout het FSC-keurmerk.

De Nederlandse rondhoutverwerkende industrie loopt op dit moment nog niet warm voor FSC-hout uit het Nederlandse bos. Het is duidelijk dat deze markt nog op gang moet komen. Het lijkt er op dat de belangstelling onder consumenten en retailers snel toeneemt, evenals het areaal bos met FSC-certificaat. Het is dan ook te verwachten dat de markt voor FSC-hout zich snel zal ontwikkelen.

FSC-groeps-certificering

De Unie van Bosgroepen is sinds juni 2002 in bezit van een FSC-groeps-certificaat (SKAL-FM/CoC-011833). Dankzij financiële ondersteuning door het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en de Stichting Doen, is de FSC-groep van de Unie van Bosgroepen snel gegroeid. Op 1 juli 2003 bestond de groep van de Unie uit 36 gecertificeerde bosbezittingen.

Er loopt momenteel een door LNV gefinancierd project ter stimulering van de FSC-certificering van bosbezittingen kleiner dan 100 hectare en er zijn bij de provincies Drenthe en Gelderland subsidieaanvragen ingediend voor flankerende projecten. De verwachting is dat daardoor het aantal groepsleden snel zal toenemen.

Het grote voordeel van groeps-certificering is dat de 'vaste' certificeringskosten over een groter areaal kunnen worden uitgesmeerd, waardoor de kosten per hectare aanzienlijk lager zijn dan bij individuele certificering. De controles binnen de groeps-certificering vinden grotendeels intern plaats (door de Unie) en in beperkte mate door de certificeerder. De inzet en de kosten van de controles door de certificeerende instelling blijven daardoor beperkt tot een minimum. Een bijkomend voordeel van deelname aan groeps-certificering is dat

enkele eisen die de Nederlandse FSC-standaard stelt aan het bos, kunnen worden ingevuld op groepsniveau. Dat betekent bijvoorbeeld dat bezittingen die individueel niet voldoen aan het vereiste aandeel inheemse boomsoorten, via de groep toch kunnen worden gecertificeerd. Om de bossamenstelling van de groep als geheel goed te kunnen volgen, heeft de Unie een monitoringsysteem ingevoerd.

Tijdens jaarlijkse audits controleert de Unie of de bij de groep aangesloten bosbezittingen voldoen aan de FSC-vereisten. Deze audits bestaan uit een administratief deel en een veldbezoek. Het administratieve deel van deze audits vindt plaats ten kantore van de groepsleden. Het veldbezoek is bedoeld om te kijken of de praktijk overeenstemt met de vastgelegde documentatie. De bevindingen worden vastgelegd in een rapportage.

Tijdens de audits kunnen tekortkomingen worden gesignaleerd, die via corrigerende maatregelen binnen een vastgestelde termijn moeten worden opgelost. In geval van ernstige tekortkomingen en het niet uitvoeren van corrigerende maatregelen, zal de Unie over gaan tot schorsing van het groepslidmaatschap.

Naast deze audits vindt er om de vijf jaar een consultatie plaats van de stakeholders, waarbij wordt gevraagd naar hun mening over het bosbeheer van de groepsleden. Punten die de stakeholders naar voren brengen, worden in de beoordeling betrokken en kunnen leiden tot tekortkomingen, waarvoor dan corrigerende maatregelen worden opgedragen.

Tot besluit

In korte tijd is ongeveer de helft van het Nederlandse bos (groter dan 5 hectare) FSC-gecertificeerd. Van het restant is een groot deel het eigendom van (semi-)overheden en natuurbeschermingsorganisaties. Van de bosbezittende (semi-)overheden zou mogen worden verwacht dat ze kiezen voor FSC-certificering. Daarmee geven zij immers het goede voorbeeld en leveren ze gelijktijdig een bijdrage aan het behoud van bossen elders ter wereld. Voor de natuurbeschermingsorganisaties

geldt dat zij houtproductie vaak niet als een doelstelling beschouwen. Toch vindt er wel houtoogst plaats. Het FSC-keurmerk is bovendien meer dan alleen een houtkeurmerk. Er wordt immers ook gelet op ecologie en sociale aspecten. Boscertificering ligt daarom voor dergelijke organisaties meer voor de hand dan op het eerste oog zou lijken.

De markt voor FSC-hout is nog volop in ontwikkeling. Helaas zijn vraag en aanbod op dit moment nog niet in evenwicht. Het is daarom van groot belang dat het aanbod van FSC-hout stijgt. In de tussentijd dienen alle marktpartijen flexibiliteit en geduld te tonen. Vaak is het gevraagde FSC-hout er namelijk wel, maar het kost wat meer moeite om het te vinden. Bovendien zijn er houtsoorten beschikbaar die weliswaar minder bekend zijn, maar wel een FSC-keurmerk hebben. Deze vormen voor veel toepassingen een goed alternatief.

Ook met betrekking tot de vraagzijde kunnen de (semi-)overheden een belangrijke voortrekkersrol spelen. Sommige overheden doen dit al door bij de aanbesteding van bouwprojecten uitvoering in FSC-hout te eisen. Het zou goed zijn wanneer de anderen dit voorbeeld zouden volgen. ♦

Rino Jans is beleidsmedewerker van de Unie van Bosgroepen

10 FSC-principes (Bron: FSC Nederland)

1. Het bosbeheer moet de nationale wetten evenals internationale afspraken en overeenkomsten, en de principes en criteria van FSC respecteren.
2. Het gebruik en eigendom van het bos zijn vastgelegd en rechtsgeldig.
3. De rechten en gebruiksrechten van inheemse volkeren worden erkend en gerespecteerd.
4. Bosbeheer is gericht op het handhaven of verbeteren van het langetermijnwelzijn van bosarbeiders en lokale gemeenschappen in sociale en economische zin.
5. De bosproducten en -diensten moeten efficiënt gebruikt worden, opdat de economische, ecologische en sociale voordelen worden veiliggesteld.
6. De ecologische functies en biodiversiteit van het bosgebied worden beschermd.
7. Er is een duidelijk beheerplan op schrift, waarin doelen en middelen uiteengezet zijn.
8. De sociale, economische en ecologische gevolgen van de activiteiten in het bos worden regelmatig gecontroleerd.
9. Bossen met hoge natuurwaarde moeten behouden en op hun waarde geschat worden.
10. Plantages moeten een aanvulling vormen op natuurlijke bossen, maar mogen natuurlijke bossen niet vervangen en moeten in overeenstemming met principes 1 t/m 9 beheerd worden.

De vraag naar FSC-hout

FSC-hout is bedoeld om bossen wereldwijd te beschermen en goed te beheren. Maar het zou natuurlijk mooi zijn als een FSC-keurmerk ook meteen wat extra inkomsten zou opleveren. Bijvoorbeeld vergelijkbaar met biologische groenten of vlees. Het probleem is echter dat de consument geen onderscheid kan maken tussen hout uit niet-gecertificeerde of wel-gecertificeerde bossen. Van biologische groenten en vlees zou je kunnen zeggen dat het lekkerder, gezonder of beter is. Maar er is geen verschil in wel of niet-gecertificeerd hout. Dat blijkt ook wel in de praktijk. Tot op heden krijgen boseigenaren geen hogere prijs voor FSC-hout dan voor niet-gecertificeerd hout. De reden daarvoor is simpel: de consument betaalt geen hogere prijs voor exact hetzelfde product met als enige verschil het stempeltje. Bouwmarkt Gamma heeft zelfs van het begin af aan gezegd dat ze alleen FSC-hout in de schappen wil leggen, als de prijs hetzelfde is als niet-gecertificeerd hout. Als de eindgebruiker geen hogere prijs voor FSC-hout wil betalen, zullen ook de rondhouthandel en houtverwerkers geen hogere prijs krijgen of betalen voor hout met een keurmerk. Als de consument toch massaal kiest voor hout met het keurmerk, dan zal dit ongetwijfeld negatieve effecten hebben voor de afzetmogelijkheden van het overige hout. Inmiddels kan een op de vijf Nederlanders zeggen waar het FSC-logo voor staat ('spontane naamsbekendheid') en bijna de helft van de Nederlanders kan dat met een beetje hulp ('geholpen naamsbekendheid'). De reclameblaadjes van de bouwmarkten staan vol met houtproducten met FSC-logo. Het zou dus kunnen zijn dat hout met keurmerk ooit de norm zal zijn. Zeker als ook de papierindustrie overstapt op hout met FSC-keurmerk. Voor de boseigenaar is de keuze daarom niet zozeer of deze zich moet laten certificeren maar wanneer.

Naast bovenstaande praktische argumenten zijn er voor veel boseigenaren natuurlijk ook nog ideële motieven om te kiezen voor certificering. Door in Nederland te kiezen voor FSC-certificering steunt de eigenaar de internationale FSC-organisatie en draagt de boseigenaar indirect een belangrijke steen bij aan de FSC-certificering en dus de bescherming van die tropische regenwouden en oerbossen waar het eigenlijk om begonnen was. Maar ook de publiciteitswaarde van het FSC-keurmerk mag niet worden onderschat. FSC wordt actief ondersteund door de natuur- en milieubeweging (Wereld Natuur Fonds, Milieudefensie, Greenpeace, Novib). Via FSC-certificering kan zodoende het maatschappelijke draagvlak voor het bosbeheer in Nederland worden versterkt, inclusief het draagvlak voor de houtoogst dat de laatste jaren zo onder druk lijkt te staan.

FSC of PEFC?

Er zijn wereldwijd meerdere boscertificeringssystemen operationeel, waarvan twee in Europa. Dit zijn het FSC-systeem (Forest Stewardship Council) en het PEFC systeem (sinds kort staat deze afkorting voor Programme for the Endorsement of Forest Certification schemes). Het FSC-systeem is een wereldwijd gepromoot systeem, dat als enige certificaat de steun heeft van de natuur- en milieubewegingen (Wereld Natuur Fonds, Milieudefensie, Greenpeace, Novib). Binnen dit systeem worden individuele bosbezittingen gecertificeerd. Het FSC-systeem is wijd-verbreed: in 68 landen zijn FSC-gecertificeerde bossen aanwezig, met een totaal areaal van 40.000.000 hectare. In Europa zijn in 26 landen FSC-gecertificeerde bossen aanwezig, met een totaal areaal van 25.000.000 hectare.

Het in oorsprong Europese PEFC-systeem heeft, in tegenstelling tot het FSC-systeem, regio's als basis voor de certificering. In Europa zijn in 14 landen PEFC-gecertificeerde bossen met een totaal areaal van 48.500.000 hectare. PEFC heeft nauwe banden met het Canadese certificeringssysteem (CSA) en het SFI-systeem uit de Verenigde Staten, samen goed voor 72.000.000 hectare bos.

Beheerders kunnen voor het nog niet-gecertificeerde bos in principe kiezen voor het FSC- of PEFC-systeem. Het is echter de vraag of er wel ruimte is voor de introductie van een tweede certificaat. Een groot deel van het nog te certificeren areaal is namelijk in handen van natuurbeschermingsorganisaties, overheden en publiek-rechtelijke bedrijfsorganisaties. Zij zullen als ze over gaan tot certificering, waarschijnlijk zullen kiezen voor het FSC-certificaat, omdat dat het enige certificaat is dat de steun heeft van de natuur- en milieubeweging. Voor een tweede certificaat blijft er uiteindelijk minder dan 40.000 hectare over, die voornamelijk in particuliere handen is. Daarvoor zou dan een even grote inspanning noodzakelijk zijn als voor de introductie van het FSC-systeem. Het is niet waarschijnlijk dat daar sponsors voor te vinden zullen zijn. Overigens zal de discussie over FSC of PEFC niet snel geluwd zijn. Zo besloten de gezamenlijke Franse 'doe-het-zelf-zaken' om alle gecertificeerde houtproducten te gaan verkopen. Zij hechten dus niet meer waarde aan een bepaald keurmerk. Door dit soort besluiten zal het FSC-hout in Nederland op termijn ongetwijfeld ook moeten concurreren met PEFC-gecertificeerd hout uit omliggende landen.

Bosareaal > 5 hectare in Nederland met fsc-certificaat naar eigendoms categorie (Bron: Bosschap, fsc, Unie van Bosgroepen)

	Oppervlakte totaal (ha)	Oppervlakte FSC (ha)	Oppervlakte gecertificeerd (ha)
Staatsbosbeheer	85.500	85.500	0
Natuurmonumenten	20.000	0	20.000
Provinciale landschappen	26.000	6.000	20.000
Gemeenten	42.000	12.000	30.000
Overige staat en provincies	23.500	0	23.500
Particulieren, stichtingen en verenigingen	65.000	26.500	39.000
Waterschappen, recreatieschappen en waterleidingbedrijven	7.500	0	7.500
Totaal	270.000	130.000	140.000